

ЗАТВЕРДЖУЮ:

Ректор ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна Академія
управління персоналом»

К.В. Муравйов

2024 р.

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук зі спеціальності 12.00.08 – кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право Фролової Олени Григорівни на тему «Кримінально-правова охорона фармацевтичної діяльності в Україні»

“_12_” грудня 2024 року

Рецензенти: доктор юридичних наук, доцент, Козаченко Олександр Іванович, доктор юридичних наук, доцент, Веклич Владислав Олександрович, кандидат юридичних наук, доцент, Бортник Валентин Анатолійович призначені Вченою Радою Академії 5 вересня 2024 р. (протокол № 1), розглянувши докторську дисертацію та наукові публікації, в яких висвітлені основні наукові результати докторської дисертації **Фролової Олени Григорівни на тему «Кримінально-правова охорона фармацевтичної діяльності в Україні»**, а також за результатами фахового семінару проведеного на базі кафедри правоохоронної та антикорупційної діяльності 10 жовтня 2024 р. (протокол № 2), дійшли висновку:

1. Актуальність теми та її зв'язок з планами наукових робіт.

Фармацевтична діяльність є неодмінним сегментом охорони здоров'я людини, яку держава зобов'язана забезпечувати властивими їй правовими засобами та способами. Потреба правового регулювання фармацевтичної діяльності відповідає вимогам ч. 1 ст. 3 Конституції України, в якій зазначається, що “людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю”, а також положенням ч. 2 ст. 3 Конституції України: “Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави”.

Правове забезпечення фармацевтичної діяльності в Україні впливає не лише на рівень охорони здоров'я людини, якого прагнуть основоположні міжнародно-правові стандарти охорони здоров'я, але також на розвиток економічних відносин в державі. Зумовлюється це передусім особливостями гармонізації законодавства України і ЄС та імплементації в законодавство України законодавства ЄС для забезпечення належної правової охорони фармацевтичної діяльності. Тому потреба правової охорони фармацевтичної діяльності відзначається своєю «подвійною» природою, в якій поєднуються засади правової охорони здоров'я людини та економічні чинники.

Фармацевтична діяльність потребує комплексної (цілісної) правової охорони від посягань на неї (або на її обов'язкові компоненти), оскільки вона належить до найприбутковіших видів господарської діяльності, що динамічно розвивається, має високий рівень глобалізації та сталу тенденцію до зростання. Водночас фармацевтична діяльність не лише пов'язана з надзвичайно важливими для здоров'я людини видами господарської діяльності, але також є об'єктом підвищеного криміногенного ризику [1, с. 16]. Особливе значення серед посягань на фармацевтичну діяльність мають кримінальні правопорушення, оскільки властивості їх суспільної небезпеки безпосередньо зумовлюються найбільш шкідливими проявами порушення охорони здоров'я та відповідних економічних відносин. Важливо також враховувати, що кримінальні правопорушення, які посягають на

фармацевтичну діяльність, в будь-якому разі порушують інтереси держави – з урахуванням значимості правової охорони здоров'я, яку має забезпечувати держава, вона є самостійним учасником фармацевтичної діяльності, який займає особливе місце в її структурі. Держава впорядковує відносини інших учасників фармацевтичної діяльності. Тому кримінальні правопорушення, що посягають на фармацевтичну діяльність, спроможні завдавати шкоду не лише учасникам фармацевтичної діяльності та порядку здійснення відповідних видів господарської діяльності, але й охороні здоров'я, належний стан якої забезпечує держава, а також засадам державної економіки.

Однак, незважаючи на підвищену суспільну небезпеку посягань на фармацевтичну діяльність, в сучасних умовах забезпечення кримінально-правової охорони фармацевтичної діяльності не відзначається своїм комплексним (цілісним) характером. Зумовлене це передусім нормативним рівнем такого забезпечення, оскільки за останні роки прийнятим законодавчим актам так і не вдалось вибудувати належних правових засад охорони фармацевтичної діяльності в цілому або навіть її окремих елементів. На цьому шляху законодавчі засоби мають фрагментарний характер, відзначаються своєю хаотичністю та неконкретизованістю, і належно не сприймаються на теоретичному та правозастосовчому рівнях. Принаймні на теоретичному та нормативному рівнях так і не побудовані моделі (можливо, альтернативні) комплексної, цілісної кримінально-правової охорони фармацевтичної діяльності або хоча б її окремих обов'язкових елементів. Відсутність таких моделей прямо впливає на нормативний і правозастосовчий рівень, оскільки наявним в кримінальному законодавстві нормам-заборонам не властивий належний рівень їх “бланкетності” та “відсилочності”. І якщо неналежність “бланкетного” обсягу таких норм визначається положеннями регулятивного (так би мовити “некримінального”) законодавства у сфері фармацевтичної діяльності, то вади “відсилочного” рівня зумовлені порушенням порядку побудови системи

таких норм, що забезпечують кримінально-правову охорону фармацевтичної діяльності.

Правозастосовча практика неоднозначно сприймає існуючі вимоги кримінального та регулятивного законодавства (як наслідок вищестоящі судові органи приймають рішення, що є протилежними рішенням нижчестоящих судів). Зумовлюється це також неоднозначним тлумаченням кримінального і регулятивного законодавства та вадами застосування регулятивного законодавства, а також врахуванням його вимог при побудові кримінально-правових норм, що мають забезпечувати кримінально-правову охорону фармацевтичної діяльності. З огляду на це виникає потреба переосмислення положень кримінального і регулятивного законодавства, взаємозв'язків між ним та побудови (передусім на теоретичному рівні) моделей кримінально-правової охорони фармацевтичної діяльності.

Тому вироблення моделі, яка на теоретичному, нормативному та правозастосовчому рівнях розкриває концептуальні засади забезпечення кримінально-правової охорони фармацевтичної діяльності в Україні, є затребуваним на сучасному етапі розвитку кримінального права, а також своєчасним напрямом у забезпеченні правової охорони здоров'я людини.

Забезпечення кримінально-правової охорони фармацевтичної діяльності у системному вигляді досі не було об'єктом самостійного дослідження. Ґрунтовні засади цьому побудовані у працях П.П. Андрушка, В.О. Глушкова, Н.О. Гуторової, О.О. Дудорова, А.А. Музики, О.С. Соловйова, Є.В. Фесенка та інших вчених. Незважаючи на те, що праці названих вчених присвячувались переважно окремим фрагментам забезпечення кримінально-правової охорони фармацевтичної діяльності у різні періоди розвитку української науки кримінального права, вони наразі виступають беззаперечною основою для формування різних напрямів вироблення зазначеної моделі.

Побудова цієї моделі включає такі основні складники у механізмі забезпечення кримінально-правової охорони фармацевтичної діяльності. По-

перше, на загальному юридичному рівні досліджуються особливості змісту, сутності, структури та функцій правового регулювання фармацевтичної діяльності, а також специфіка її порушення (поняття, види та їх значення для кримінально-правової охорони). Крім цього, розкриваються основні історично-порівняльні аспекти забезпечення кримінально-правової охорони фармацевтичної діяльності в Україні та найбільш важливі порівняльно-правові аспекти забезпечення кримінально-правової охорони фармацевтичної діяльності. У межах загальнотеоретичного рівня окрема увага приділяється також основоположним проблемам гармонізації кримінального законодавства України і ЄС та імплементації в кримінальне законодавство України законодавства ЄС (вирішення цих проблем безпосередньо впливає на забезпечення кримінально-правової охорони фармацевтичної діяльності). По-друге, на спеціально-галузевому юридичному рівні досліджується зміст складів тих видів кримінальних правопорушень, які посягають на фармацевтичну діяльність, та вирішуються основні проблеми кваліфікації цих кримінальних правопорушень та їх відмежування від суміжних кримінальних правопорушень. На цьому ж рівні також досліджуються особливості застосування за вчинені посягання на фармацевтичну діяльність певних видів заходів кримінально-правового характеру в межах та поза межами кримінальної відповідальності. По-третє, на конкретно-галузевому юридичному рівні формулюються відповідні висновки, які стосуються норм, що забезпечують кримінально-правову охорону фармацевтичної діяльності, вдосконалення практики їх застосування. Висновки враховують зазначену “подвійну природу” фармацевтичної діяльності, яка потребує належного нормативного регламентування (в тому числі в кримінальному законодавстві).

Дослідження механізмів забезпечення кримінально-правової охорони фармацевтичної діяльності на зазначених основоположних засадах дозволяє вирішити конкретні проблеми комплексного характеру цієї охорони, а також

з'ясувати її визначальне місце в системі заходів забезпечення правової охорони здоров'я людини.

Дисертацію виконано згідно з рішенням Ради національної безпеки і оборони України “Про невідкладні заходи щодо захисту України та зміцнення її обороноздатності”, затвердженого Указом Президента України від 28 серпня 2014 року № 744/2014, Стратегією національної безпеки України, затвердженої Указом Президента України від 14 вересня 2020 року № 392/2020, Пріоритетними напрямками розвитку правової науки на 2016-2020 роки, схвалених постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 3 березня 2016 року, Тематикою наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2020–2024 роки, що затверджена наказом МВС України від 11 червня 2020 року № 454, а також Загальним планом науково-дослідної роботи ПрАТ “Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом»” на 2022-2024 роки “Теоретико-методологічні засади становлення української державності і соціальна практика: політичні, юридичні, економічні та психологічні проблеми” (номер державної реєстрації: 0119U100492).

Тему дисертації затверджено Вченою радою ПрАТ “Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом»” 18 жовтня 2023 року (протокол № 9).

2. Наукова новизна результатів докторської дисертації.

Полягає в тому, що у дисертації вперше на основі комплексного дослідження основних теоретичних, нормативних і правозастосовчих проблем забезпечення кримінально-правової охорони фармацевтичної діяльності та з урахуванням системного формування підходів, спрямованих на їх вирішення, запропоновано цілісну модель такої охорони. У дисертації сформульовано такі основні положення, що розкривають її наукову новизну:

вперше:

- на підставі аналізу таких історичних джерел кримінального права, як акти кримінального законодавства про відповідальність за посягання на фармацевтичну діяльність, сформульований висновок, що на кожному історичному етапі обсяг кримінально-правової охорони фармацевтичної діяльності в Україні завжди залежав спочатку від реалізації інтересів держави у сфері правового регулювання фармацевтичної галузі, а вже потім – від економічних інтересів інших учасників фармацевтичної діяльності; крім цього, на всіх історичних етапах обсяг кримінально-правової охорони фармацевтичної діяльності ніколи не був “абсолютно повним” та поширювався лише на окремі її складові елементи (пояснюється це тим, що державне регулювання фармацевтичної галузі спроможне забезпечити охорону публічного здоров’я, але може йти “у розріз” з економіко-господарськими інтересами учасників фармацевтичної діяльності, у тому числі самої держави);

- визнаючи фармацевтичну діяльність складовою охорони здоров’я (індивідуального та/або публічного), запропоновано в об’єкт кримінально-правової охорони включати наступні обов’язкові компоненти: а) встановлений в державі порядок правових відносин між суб’єктами фармацевтичної діяльності з приводу предмета фармацевтичної діяльності – лікарських засобів, медичних виробів та предмета державного регулювання фармацевтичної діяльності; б) нормативно визначені суб’єкти фармацевтичної діяльності, що здійснюють свою діяльність у межах обігу лікарських засобів, обігу медичних виробів або державного регулювання; в) здійснення цими суб’єктами конкретного виду або видів фармацевтичної діяльності у межах охорони здоров’я;

- при здійсненні посягання на фармацевтичну діяльність її пропонується визначати у межах *родового* об’єкта кримінальних правопорушень, передбачених розділами II та XIII Особливої частини КК, та вважати *видовим* об’єктом тих кримінальних правопорушень, які порушують: а) права, свободи та інтереси суб’єктів фармацевтичної діяльності, а також зв’язки між

суб'єктами фармацевтичної діяльності, що забезпечують обіг лікарських засобів у його окремих частинах; б) права, свободи та інтереси суб'єктів фармацевтичної діяльності, а також зв'язки між цими суб'єктами незалежно від того, чи забезпечують вони обіг лікарських засобів; в) зв'язки між суб'єктами фармацевтичної діяльності, що мають характер виконання ними професійних обов'язків; г) права, свободи та інтереси суб'єктів державного регулювання фармацевтичної діяльності, зв'язки між цими суб'єктами та іншими суб'єктами фармацевтичної діяльності, що поширюється на окремі компоненти обігу лікарських засобів, а також порядок державного регулювання фармацевтичної діяльності в цілому;

- обґрунтовується, що норми розділів II та XIII Особливої частини КК забезпечують кримінально-правову охорону обігу лікарських засобів та визнають його: а) єдиним основним *безпосереднім* об'єктом (ст.ст. 321-1, 321-2 КК); 2) одним із альтернативних основних безпосередніх об'єктів (ст.ст. 131, 132, 134, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 145, 305, 306, 319, 321, 322, 323, 325 КК); 3) факультативним безпосереднім об'єктом (ст.ст. 307, 308, 309, 310, 311, 312, 313, 314, 315, 316, 317, 318, 320 КК); визначається, що обіг медичних виробів має значення лише як факультативного безпосереднього об'єкта, оскільки його зміст може бути пов'язаний з чужим майном (ст.ст. 185, 190, 191, 194 КК), об'єктами права інтелектуальної власності (ст.ст. 176, 177, 229, 231, 232 КК), об'єктами рослинного і тваринного світу (ст.ст. 245, 247, 251, 299 КК), хімічними та біологічними матеріалами (ст. 261 КК), радіоактивними матеріалами (ст.ст. 201, 261, 262, 265, 265-1, 266, 267, 414 КК) тощо;

- обґрунтовується, що посягання на індивідуальне життя і здоров'я особи, а також (або) на публічне здоров'я і його охорону може набувати значення *шкоди* як: 1) *обов'язкової* ознаки у складах тих кримінальних правопорушень, що посягають на фармацевтичну діяльність і передбачають її елементи єдиним основним безпосереднім об'єктом (така шкода "представлена" у відповідних ознаках складів кримінальних правопорушень,

передбачених ст. 321-1 КК та ч. 3 ст. 321-2 КК); 2) *альтернативної* ознаки у складах тих кримінальних правопорушень, які посягають на фармацевтичну діяльність і передбачають її елементи в межах альтернативних основних безпосередніх об'єктів (школа в цих складах “представлена” у вигляді “спричинило зараження двох чи більше осіб” (ч. 2 ст. 131 КК), “спричинило тривалий розлад здоров'я, безплідність або смерть потерпілої особи” (ч. 3 ст. 134 КК), “спричинило істотну шкоду здоров'ю потерпілого” (ч. 1 ст. 137 КК), “спричинило тяжкі наслідки для хворого” (ст. 138, ч. 1 ст. 140 КК), “може мати тяжкі наслідки для хворого” (ч. 1 ст. 139 КК) та ін.);

- для забезпечення гармонізації кримінального законодавства України і ЄС та імплементації в кримінальне законодавство України законодавства ЄС обґрунтовується побудова національної моделі кримінально-правової охорони фармацевтичної діяльності з урахуванням основних міжнародно-правових стандартів стосовно лікарських засобів і медичних виробів як предметів фармацевтичної діяльності та їх окремих різновидів, “супутніх” предметів, що забезпечують “поводження” з фармацевтичною продукцією (зокрема, аксесуарів, документів), невід'ємних складників фармацевтичної продукції (активних речовин та ексципієнтів, частин та матеріалів), видів та різновидів фармацевтичної діяльності, а також державного регулювання фармацевтичної діяльності;

- на підставі правил диференціації кримінальної відповідальності та конструювання санкцій норм Особливої частини КК обґрунтовується необхідність побудови моделі кримінально-правової охорони фармацевтичної діяльності з урахуванням заходів кримінально-правового характеру в межах кримінальної відповідальності, що потребує передбачення ознак отриманого доходу та майнової шкоди – пропонується доповнити ч. 1 ст. 312, ч. 1 ст. 313, ч. 1 ст. 318, ч. 1 ст. 319, ч. 1 та ч. 2 ст. 320, ч. 1 та ч. 2 ст. 321, ст. 322 КК вказівкою на “отриманий дохід” та “майнову шкоду” у розмірах, не менших за розміри штрафу, що зазначені в санкціях цих норм,

оскільки за своїм змістом майнова шкода є показником суспільної небезпеки та прямо передбачається у ч. 2 ст. 53 КК;

- обґрунтовується доцільність включення в модель кримінально-правової охорони фармацевтичної діяльності заходів кримінально-правового характеру поза межами кримінальної відповідальності, що потребує врахування: а) передумови та підстави в конструкціях спеціальних видів звільнення від кримінальної відповідальності, передбачених ч. 4 ст. 307, ч. 4 ст. 309, ч. 4 ст. 311, ч. 5 ст. 321, ч. 4 ст. 321-1 КК, а також “однотипності” конструкцій спеціальних видів такого звільнення, передбачених ч. 4 ст. 307, ч. 4 ст. 311, ч. 5 ст. 321, ч. 4 ст. 321-1 КК; б) застосування на підставі ч. 1 ст. 96-1 КК спеціальної конфіскації за такі види кримінальних правопорушень, які передбачені ч.ч. 2-5 ст. 134, ст.ст. 138, 142, 305, 306-308, ч.ч. 2, 3 ст. 309, ст.ст. 312, 314-317, 320, 321, 321-1, 321-2, 322, ч.ч. 2-4 ст. 323, 324 КК, а також ст.ст. 310, 311, 313, 318, 319 КК; в) застосування заходів кримінально-правового характеру щодо юридичної особи за вчинення уповноваженою особою юридичної особи від імені та в інтересах цієї юридичної особи кримінальних правопорушень, передбачених ст.ст. 142, 306, 307, 311, 312, 320, 321, 321-1, 321-2, 322 КК;

удосконалено:

- визначення фармацевтичної діяльності як обов’язкового елемента охорони здоров’я в державі (індивідуального і публічного) та складової частини її національної безпеки; обґрунтовується, що нормативне регулювання фармацевтичної діяльності впливає на забезпечення належного стану правової охорони здоров’я, а поняття “охорона здоров’я” є родовим, що включає охорону індивідуального здоров’я та охорону публічного здоров’я;

- систему чинних правових орієнтирів гармонізації кримінального законодавства України і ЄС та імплементації в кримінальне законодавство України законодавства ЄС для забезпечення кримінально-правової охорони

фармацевтичної діяльності та побудови відповідної нормативної складової моделі цієї охорони;

- обґрунтування впливу наслідків на конструювання матеріальних складів кримінальних правопорушень, що посягають на фармацевтичну діяльність, та визнання їх обов'язковим елементом цих складів, що представлений як: зараження особи ВІЛ чи іншої невиліковної інфекційної хвороби, що є небезпечною для життя людини (ст. 131); обізнаності іншої (сторонньої) особи як результат у змісті розголошення, передбаченого ст.ст. 132, 145 КК; фізичної шкоди (наприклад, тривалого розладу здоров'я, безплідності або смерті потерпілої особи у ч. 3 ст. 134 КК, істотної шкоди здоров'ю потерпілого у ч. 1 ст. 137 КК, смерті пацієнта або інших тяжких наслідків у ст. 141 КК, тривалого розладу здоров'я особи в ч. 2 ст. 321-1 КК тощо); небезпеки заподіяння шкоди (зокрема, у ч. 1 ст. 139 КК наслідки позначені поняттям “це може мати тяжкі наслідки для хворого”); поширення захворювань або небезпеки такого поширення у ч. 1 ст. 325 КК;

- основні варіанти відображення умисної форми вини у змісті норм, що забезпечують кримінально-правову охорону фармацевтичної діяльності, коли: а) у диспозиції певної норми Особливої частини КК прямо передбачається умисел як форма вини (ст. 145, ч. 1 ст. 321-2 КК); б) у диспозиції норми Особливої частини КК закріплюється конкретний законодавчий орієнтир, що позначає певну властивість умислу (наприклад, мета в ч. 1 ст. 306 КК, особисті інтереси в ч. 1 ст. 319 КК, спосіб в ст.ст. 313, 314 КК); в) законодавцем використовується поняття “незаконне”, зміст якого передбачає усвідомлення протиправного характеру вчинюваних дій (у ч. 1 ст. 142, ч. 1 ст. 314, ч. 1 ст. 319 КК); г) у нормі Особливої частини КК визначає такий характер дій, психічне сприйняття якого властиве лише умислу (прикладом є ч. 1 ст. 132 КК); ґ) у нормі Особливої частини КК поєднуються ознаки діяння та мети його вчинення (наприклад, у ч. 2 ст. 134 КК);

- систему критеріїв відмежування кримінальних правопорушень, що посягають на фармацевтичну діяльність, від суміжних кримінальних

правопорушень, якими виступають: а) ознаки потерпілих (ст.ст. 131, 132, 137, 140, 141, 142, 145 КК); б) ознаки предметів (ст.ст. 132, 141, 145, 305, 306, 318, 319, 321, 321-1, 321-2 КК); в) ознаки діянь та їх наслідків (ст.ст. 131, 134, 137, 140 КК); г) ознаки діянь, способів їх вчинення та їх наслідків (ч. 2 ст. 308, ч. 2 ст. 312, ч. 2 ст. 313, ч. 2 ст. 321-1 КК);

- правила оптимізації санкцій норм, що забезпечують кримінально-правову охорону фармацевтичної діяльності, з урахуванням: уникнення в них надто широких та надто вузьких меж розмірів покарання; уникнення випадків, коли верхня межа покарання “накладається” на його нижню межу; недопущення випадків, коли в санкціях норм між розмірами покарання виникають “розриви”; ступеню та характеру суспільної небезпеки кримінального правопорушення конкретного виду; правил передбачення в санкціях додаткових покарань;

дістали подальший розвиток:

- визначення поняття фармацевтичного обслуговування, яке при характеристиці основного та додаткового безпосереднього об’єкта у складах кримінальних правопорушень, передбачених ст.ст. 305, 306, 307, 308, 309, 310, 311, 312, 313, 314, 315, 316, 317, 318, 319, 320, 321, 321-1, 321-2, 322, 323, 325 КК, позначає надання фармацевтичної послуги, спрямованого на фармацевтичну допомогу (складовим компонентом фармацевтичного обслуговування пропонується вважати людину як потерпілого);

- визначення предмета кримінальних правопорушень, що посягають на фармацевтичну діяльність, яким пропонується вважати: 1) лікарські засоби (ст.ст. 141, 305, 307, 308, 309, 314, 315, 316, 317, 320, 321, 321-1, 321-2, 322 КК); б) інформацію, обіг якої здійснюється при фармацевтичному обслуговуванні (ст.ст. 132, 145 КК); в) кошти, здобуті від незаконного обігу лікарських засобів, що є наркотичними або психотропними, їх аналогами, прекурсорами, а також від незаконного обігу отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів (ст. 306 КК); г) речовини, що використовуються як сировина у процесі технологічного виготовлення чи виробництва лікарських

засобів (ст.ст. 310, 311, 312, 320 КК); г) обладнання для виготовлення або виробництва лікарських засобів (ст.ст. 313, 321 КК); д) документи (ст.ст. 318, 319 КК); е) фальсифіковані результати доклінічних вивчень, клінічних випробувань лікарських засобів (ст. 321-2 КК); є) допінг (ст. 323 КК);

- визначення системи діянь, що є обов'язковими ознаками об'єктивної сторони складів тих кримінальних правопорушень, які посягають на фармацевтичну діяльність, та включають у свій зміст: а) дію та бездіяльність, що пов'язана з неналежним виконанням особою своїх професійних обов'язків у сфері фармацевтичної діяльності внаслідок недбалого чи несумлінного ставлення до них (ст.ст. 131, 137, 139, 140 КК); б) дії, що полягають у розголошенні відомостей, що використовуються у фармацевтичній діяльності (ст.ст. 132, 145 КК); в) дії, що полягають у порушенні порядку проведення спеціальних фармацевтичних "процедур" (ст.ст. 134, 138, 142 КК); г) дії, що порушують порядок обігу лікарських засобів (ст.ст. 141, 305, 305, 306, 307, 308, 309, 310, 311, 312, 313, 314, 315, 316, 317, 318, 319, 320, 321, 322, 321-1, 321-2, 322, 323, 325 КК);

- положення про систему суб'єктів кримінальних правопорушень у складах тих кримінальних правопорушень, що посягають на фармацевтичну діяльність, та представлені як загальний суб'єкт та спеціальний суб'єкт;

- визначення неконкретизованого та альтернативного умислу в складах окремих кримінальних правопорушень, що посягають на фармацевтичну діяльність, та його значення для кваліфікації примушування до стерилізації без добровільної згоди потерпілої особи (ч. 4 ст. 134 КК) (оскільки психічний вплив на потерпілого може поєднуватись з використанням лікарських засобів, то в разі неконкретизованого умислу особи, яка умисно допускає заподіяння потерпілому будь-якої тяжкої шкоди, такі дії пропонується кваліфікувати за ст. 15 КК та ч. 4 ст. 134 КК без посилання на ст. 115 КК або ч. 1 ст. 121 КК).

3. Конкретна особиста участь автора в одержанні результатів.

Дисертація виконана авторкою самостійно. Наукові праці, опубліковані у співавторстві, містять власні теоретичні розробки дисертанта та становлять обсяг, визначений у списку публікацій. Наукові доробки співавторів опублікованих праць в дисертації не використовувались. В опублікованих з П.С. Берзіним та Р.А. Волинцем працях «Німецька «модель» кримінально-правової охорони обігу лікарських засобів та обігу медичної продукції: поняття і структура», «The Austrian «Atypical Model» of Criminal Protection of the Circulation of Medical devices» та «Нетипові ознаки австрійської моделі кримінально-правової охорони обігу медичної продукції» дисертанту належить визначення поняття обігу лікарських засобів та медичної продукції як компонентів об'єкта кримінально-правової охорони, характеристика моделей кримінально-правової охорони залежно від змісту законодавчих положень, ілюстрація зв'язку між зазначеним обігом та охороною здоров'я, аналіз ознак кримінальних правопорушень конкретних видів, що посягають на зазначений обіг, а також покарання, передбаченого за їх вчинення. Крім цього, дисертантом сформульовані проблеми, які потребують свого вирішення на теоретичному рівні, а також основні висновки.

4. Обґрунтованість та достовірність наукових положень, висновків та рекомендацій.

Наукова обґрунтованість та достовірність основних наукових положень дисертаційної роботи, отриманих результатів, висновків та сформованих рекомендацій підтверджується використанням достатньої кількості наукових методів дослідження. Методологічною основою дослідження виступають загальнотеоретичні та конкретно-галузеві методи, використання яких забезпечує досягнення поставленої мети і виконання завдань дослідження у взаємозв'язку з його об'єктом та предметом.

Для досягнення мети та виконання поставлених завдань дисертаційного дослідження використовувались такі методи, як: *системно-структурний* – при вирішенні цілісної теоретико-прикладної проблеми, що пов'язана з

особливостями забезпечення кримінально-правової охорони фармацевтичної діяльності та побудовою її національної правової моделі в Україні (розділи 1-5); для вирішення цієї проблеми аналізуються особливості заподіяння шкоди фармацевтичній діяльності, розглядається специфіка врахування основних різновидів такої шкоди як ознак об'єктивної сторони складів тих кримінальних правопорушень, що посягають на фармацевтичну діяльність, визначаються особливості кваліфікації цих кримінальних правопорушень та критерії їх відмежування від інших кримінальних правопорушень, систематизуються заходи кримінально-правового характеру, що застосовуються за такі кримінальні правопорушення в межах та поза межами кримінальної відповідальності, а також вироблені основні нормативні напрями у забезпеченні кримінально-правової охорони фармацевтичної діяльності; *формально-логічний* – при визначенні структурних елементів фармацевтичної діяльності та їх функцій для забезпечення кримінально-правової охорони фармацевтичної діяльності в цілому, визначенні особливостей механізму заподіяння шкоди фармацевтичній діяльності, з'ясуванні змісту ознак об'єктивної та суб'єктивної сторони складів тих кримінальних правопорушень, що посягають на фармацевтичну діяльність, та заходів кримінально-правового характеру, що застосовуються за вчинення таких кримінальних правопорушень (розділи 1-5); *логіко-семантичний* – при визначенні змісту, сутності та функцій фармацевтичної діяльності в правовому регулюванні, особливостей її порушення як категорій пізнання особливостей забезпечення кримінально-правової охорони фармацевтичної діяльності у межах відповідної моделі (підрозділи 1.1, 1.2); *історично-правовий* – при з'ясуванні основних положень актів кримінального законодавства, що діяли на різних етапах становлення української державності (підрозділ 2.1); *порівняльно-правовий* – при виділенні типових і нетипових видів кримінальних правопорушень, що посягають на фармацевтичну діяльність та передбачені актами зарубіжного кримінального законодавства (підрозділ 2.2), а також при з'ясуванні особливостей

гармонізації кримінального законодавства України і ЄС та імплементації в кримінальне законодавство України законодавства ЄС (підрозділ 2.3); *контент-аналізу* – при вивченні змісту судових рішень, пов'язаних з кримінальною відповідальністю за посягання на фармацевтичну діяльність, для виявлення основних закономірностей у застосуванні та реалізації норм, що забезпечують кримінально-правову охорону фармацевтичної діяльності (розділи 3, 4); *статистичний* – при узагальненні зазначених судових рішень у процесі визначення ознак складів кримінальних правопорушень, що посягають на фармацевтичну діяльність (розділ 3), кваліфікації цих кримінальних правопорушень та їх відмежуванні від інших (розділ 4); *модельовання* – при побудові цілісної системи елементів кримінально-правової охорони фармацевтичної діяльності та конкретного змісту цих складових елементів (розділи 1-5).

Науково-теоретичне підґрунтя дисертації становлять наукові доробки у галузі загальної теорії держави і права, кримінального права, медичного та фармацевтичного права, охорони здоров'я, теорії фармації, фармакології, фармацевтичного менеджменту та маркетингу, медичного і фармацевтичного товарознавства, а також інших галузевих правових, медичних та фармацевтичних наук.

Сформульовані положення та висновки у дисертації ґрунтуються на нормах Конституції України, законодавчих актах, які визначають правові засади охорони фармацевтичної діяльності, її забезпечення та реалізації. В дисертації також використовувались міжнародні нормативно-правові акти та акти законодавства зарубіжних держав, які мають досвід у забезпеченні кримінально-правової охорони фармацевтичної діяльності, що може бути використаний в Україні.

Інформаційну та емпіричну базу дослідження становлять дані вивчення понад 200 кримінальних проваджень (справ), пов'язаних з кримінальною відповідальністю за різноманітні посягання на фармацевтичну діяльність та розглянутих судами з 2001 року до 2024 року, а також аналітичні звіти про

розгляд судами справ про адміністративні правопорушення та щодо осіб, яких було притягнуто до адміністративної відповідальності у 2018-2024 роках; аналітичні матеріали і довідникові видання у сфері фармацевтичної діяльності та правової охорони здоров'я.

Проведенням у роботі аналізом фундаментальних праць вітчизняних та зарубіжних вчених, опрацюванням значного обсягу статистичної інформації нормативно-законодавчих положень, апробацією основних положень та результатів дослідження на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях, наукових семінарах.

5. Теоретичне значення роботи.

Теоретичне значення роботи полягає – у тому, що для забезпечення гармонізації кримінального законодавства України і ЄС та імплементації в кримінальне законодавство України законодавства ЄС обґрунтовується побудова національної моделі кримінально-правової охорони фармацевтичної діяльності з урахуванням основних міжнародно-правових стандартів стосовно лікарських засобів і медичних виробів як предметів фармацевтичної діяльності та їх окремих різновидів, “супутніх” предметів, що забезпечують «поводження» з фармацевтичною продукцією (зокрема, аксесуарів, документів), невід’ємних складників фармацевтичної продукції (активних речовин та ексципієнтів, частин та матеріалів), видів та різновидів фармацевтичної діяльності, а також державного регулювання фармацевтичної діяльності. На підставі правил диференціації кримінальної відповідальності та конструювання санкцій норм Особливої частини КК обґрунтовується необхідність побудови моделі кримінально-правової охорони фармацевтичної діяльності з урахуванням заходів кримінально-правового характеру в межах кримінальної відповідальності, що потребує передбачення ознак отриманого доходу та майнової шкоди – пропонується доповнити ч. 1 ст. 312, ч. 1 ст. 313, ч. 1 ст. 318, ч. 1 ст. 319, ч. 1 та ч. 2 ст. 320, ч. 1 та ч. 2 ст. 321, ст. 322 КК вказівкою на «отриманий дохід» та «майнову шкоду» у розмірах, не менших за розміри штрафу, що зазначені в санкціях

цих норм, оскільки за своїм змістом майнова шкода є показником суспільної небезпеки та прямо передбачається у ч. 2 ст. 53 КК.

6. Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що матеріали дослідження є конкретним внеском у юридичну науку, так і практику є розв'язання основних теоретичних, нормативних і правозастосовчих проблем забезпечення кримінально-правової охорони фармацевтичної діяльності шляхом системного формування підходів, спрямованих на побудову цілісної моделі такої охорони.

Викладені в роботі висновки і пропозиції впроваджено та можуть бути використані в практичній діяльності – використання одержаних результатів дозволить побудувати модель забезпечення кримінально-правової охорони фармацевтичної діяльності.

7. Використання результатів роботи.

Основні теоретичні положення, що викладені в дисертації, доведено до рівня методичних розробок і практичних рекомендацій, які використано та впроваджено в практику побудови моделі забезпечення кримінально-правової охорони фармацевтичної діяльності. Сформульовані в державі положення, висновки та пропозиції можуть використовуватись у *науково-дослідній сфері* – результати, системне поєднання яких утворює цілісне знання про механізм забезпечення кримінально-правової охорони фармацевтичної діяльності, його нормативні і правозастосовчі засади (елементи), та які можуть використовуватись для подальшого вирішення проблем забезпечення кримінально-правової охорони фармацевтичної діяльності (Акт Міжрегіональної Академії управління персоналом, довідка про впровадження в науково-практичну діяльність Національного медичного університету імені О.О. Богомольця, *законотворчій діяльності* – для вдосконалення положень КК України, що передбачають відповідальність за посягання на фармацевтичну діяльність, та інших законодавчих актів, що забезпечують правову охорону фармацевтичної діяльності; *практичній*

діяльності – для вдосконалення судової практики, а також практики правоохоронних органів, пов'язаної із застосуванням положень КК України, що передбачають відповідальність за посягання на фармацевтичну діяльність, а також інших правових актів, що забезпечують охорону фармацевтичної діяльності (Акт Бюро економічної безпеки України); *освітньому процесі* – для викладання курсу кримінального права та відповідних спеціалізованих курсів при підготовці здобувачів вищої освіти за спеціальністю 081 «Право», а також для підготовки підручників, навчальних, методичних і практичних посібників (Акт Міжрегіональної Академії управління персоналом).

8. Повнота викладення матеріалів дисертації в публікаціях та особистий внесок авторки.

Дисертація є самостійно виконаною науковою роботою, в якій на основі узагальнення наукових здобутків вітчизняних учених, дослідження генезису законодавства, зарубіжного досвіду, новітніх досягнень правової науки. У дисертації вперше на основі комплексного дослідження основних теоретичних, нормативних і правозастосовчих проблем забезпечення кримінально-правової охорони фармацевтичної діяльності та з урахуванням системного формування підходів, спрямованих на їх вирішення, запропоновано цілісну модель такої охорони. На підставі аналізу таких історичних джерел кримінального права, як акти кримінального законодавства про відповідальність за посягання на фармацевтичну діяльність, сформульований висновок, що на кожному історичному етапі обсяг кримінально-правової охорони фармацевтичної діяльності в Україні завжди залежав спочатку від реалізації інтересів держави у сфері правового регулювання фармацевтичної галузі, а вже потім – від економічних інтересів інших учасників фармацевтичної діяльності; крім цього, на всіх історичних етапах обсяг кримінально-правової охорони фармацевтичної діяльності ніколи не був «абсолютно повним» та поширювався лише на окремі її складові елементи (пояснюється це тим, що державне регулювання фармацевтичної галузі спроможне забезпечити охорону публічного здоров'я,

але може йти «у розріз» з економіко-господарськими інтересами учасників фармацевтичної діяльності, у тому числі самої держави. Визнаючи фармацевтичну діяльність складовою охорони здоров'я (індивідуального та/або публічного), запропоновано в об'єкт кримінально-правової охорони включати наступні обов'язкові компоненти: а) встановлений в державі порядок правових відносин між суб'єктами фармацевтичної діяльності з приводу предмета фармацевтичної діяльності – лікарських засобів, медичних виробів та предмета державного регулювання фармацевтичної діяльності; б) нормативно визначені суб'єкти фармацевтичної діяльності, що здійснюють свою діяльність у межах обігу лікарських засобів, обігу медичних виробів або державного регулювання; в) здійснення цими суб'єктами конкретного виду або видів фармацевтичної діяльності у межах охорони здоров'я.

Основні положення, висновки та пропозиції дисертації відображені у 40 наукових публікаціях, серед яких одна монографія, 21 стаття, опублікована у виданнях, включених МОН України до переліку наукових фахових видань з юридичних наук, 10 статей у наукових періодичних виданнях інших держав, з них 5 – у закордонних виданнях, проіндексованих у базах даних Web of Science Core Collection та Scopus; 8 тез наукових доповідей, оприлюднених на міжнародних науково-практичних конференціях.

Статті у наукових виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України:

Монографія

1. Фролова О. Г. Кримінально-правова охорона фармацевтичної діяльності в Україні: основні моделі, особливості їх забезпечення та реалізації: монографія. Київ: Алерта, 2024. 576 с.

Статті в наукових фахових виданнях

2. Фролова О. Г., Берзін П. С., Волинець Р. А. Німецька «модель» кримінально-правової охорони обігу лікарських засобів та обігу медичної

продукції: поняття і структура. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2023. Серія: Право. № 79 (2). С. 137–148. <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2023.79.2.21>

3. Фролова О. Г., Берзін П.С., Волинець Р.А. Нетипові ознаки австрійської моделі кримінально-правової охорони обігу медичної продукції. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2023. Серія: Право. № 80 (2). С. 16–22. <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2023.80.2.2>

4. Фролова О. Г. Імплементация в кримінальне законодавство України законодавства ЄС для забезпечення кримінально-правової охорони фармацевтичної діяльності. *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького: Журнал. Серія Право*. 2023. № 16 (28). С. 176–183. <https://doi.org/10.33098/2078-6670.2023.16.28.176-183>

5. Фролова О. Г. Кримінально-правова охорона фармацевтичної діяльності з обігу лікарських засобів в актах зарубіжного кримінального законодавства. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. № 5. С. 495–501. <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.05.89>

6. Фролова О. Г. Фармацевтична діяльність: підходи до розуміння та юридичні ознаки. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. № 4. С. 277–281. <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.04.46>

7. Фролова О. Г. Проблеми систематизації норм Особливої частини КК України, що забезпечують охорону фармацевтичної діяльності. *Право.UA*. 2023. № 4. С. 135–141. DOI 10.32782/LAW.UA.2023.4.21

8. Фролова О. Г. Поняття «охорона здоров'я» та «фармацевтична діяльність»: визначення змісту та співвідношення. *Наше право*. 2023. № 4. С. 20–25. DOI 10.32782/NP.2023.4.3

9. Фролова О. Г. Ознаки фармацевтичної діяльності як об'єкта кримінально-правової охорони. *Право і суспільство*. 2023. № 4. С. 301–309. DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2023.4.44>

10. Фролова О. Г. Безпосередній об'єкт у складах кримінальних правопорушень, що посягають на фармацевтичну діяльність. *Ампаро*. 2023. № 4. С. 33–38. <https://doi.org/10.26661/2786-5649-2023-4-05>
11. Фролова О. Г. Предмет кримінальних правопорушень, що посягають на фармацевтичну діяльність та окремі види. *Науковий вісник НДІ проблем досудового розслідування*. 2024. № 1. <https://doi.org/10.61417/2786-7900.2024.3.9>
12. Фролова О. Г. Кримінально-правова охорона фармацевтичної діяльності в Україні : історико-порівняльні аспекти. *Європейські перспективи*. 2024. № 1. С. 85–93. <https://doi.org/10.32782/ep.2024.1.13>
13. Фролова О. Г. Основні проблеми кваліфікації кримінальних правопорушень, що посягають на фармацевтичну діяльність з урахуванням стадій їх вчинення. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція*. 2023. № 65. С. 58–62. <https://doi.org/10.32782/2307-1745.2023.65.12>
14. Фролова О. Г. Проблеми відмежування кримінальних правопорушень, що посягають на фармацевтичну діяльність, від суміжних кримінальних правопорушень. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2024. № 81 (2). С. 360–365. <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.81.3.56>
15. Фролова О. Г. Заходи кримінально-правового характеру, які застосовуються за кримінальні правопорушення, що посягають на фармацевтичну діяльність, поза межами кримінальної відповідальності. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2024. № 1. С. 550–554. <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.01.96>
16. Фролова О. Г. Кримінальна відповідальність за кримінальні правопорушення, що посягають на фармацевтичну діяльність. *Право.UA*. 2024. № 1. С. 73–79. <https://doi.org/10.32782/LAW.UA.2024.1.12>

17. Фролова О. Г. Окремі проблеми кваліфікації множинності кримінальних правопорушень, що посягають на фармацевтичну діяльність. *Журнал Східноєвропейського права*. 2024. № 119. С. 64–69.
18. Фролова О. Г. Документи, що використовуються в обігу лікарських засобів, як предмет кримінальних правопорушень, що посягають на фармацевтичну діяльність. *Юридичний вісник*. 2024. № 1. С. 185–192. DOI <https://doi.org/10.32782/yuv.v1.2024.19>
19. Фролова О. Г. Спонування неповнолітніх до застосування допінгу (ст. 323 КК України): аналіз ознак складів кримінального правопорушення та проблеми кваліфікації. *Київський часопис права*. 2024. № 1. С. 226-231. DOI <https://doi.org/10.32782/klj/2024.1.32>
20. Фролова О. Г. Про обов'язкові елементи фармацевтичної діяльності як об'єкта кримінально-правової охорони. *Наше право*. 2024. № 1. С. 125–130. <https://doi.org/10.32782/NP.2024.1.15>
21. Фролова О. Г. Ветеринарні лікарські засоби як предмет кримінальних правопорушень, що посягають на фармацевтичну діяльність. *Сучасний науковий журнал*. 2024. № 1. С. 54-60. DOI: <https://doi.org/10.36994/2786-9008-2024-3-7>
22. Берзін П.С., Фролова О.Г., Берзіна А.Б. Кримінальні правопорушення, що посягають на фармацевтичну діяльність, за зарубіжним кримінальним законодавством: основні види та специфіка систематизації. *Науковий вісник НДІ проблем досудового розслідування*. 2025. № 1. <https://doi.org/10.61417/2786-7900.2025.1.7>

Статті у наукових періодичних виданнях інших держав

23. Frolova O. H. The Austrian “Atypical Model” of Criminal Protection of the Circulation of Medical Devices. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2023. № 4. P. 23-28. DOI.ORG//10.61345/1339-7915.2023.4.4.
24. Frolova O. H. Circulation of Falsified Medicinal Products and Medical Devices under the Medicrime Convention: Problems of Defining the Concept and

Scope of Application. *Copernicus Political and Legal Studies*. 2023. Tom 2. № 3. P. 103-109. DOI.ORG//10.15804/CPLS.2023208.

25. Frolova O. H. Aspects of Causing Harm to Pharmaceutical Activity as an Object of Criminal Law Protection. *Scientific Journal of Polonia University Periodek Naukowy Akademii Polonijnej*. 2024. № 62 (1). P. 151-157. <https://doi.org/10.23856/6220>

26. Frolova O. H., Demchenko I. S., Kovalevska I. V., Koval O. M., Lutsenko I. The Objective Side of the Composition of Criminal Offences Encroaching on Pharmaceutical Activity in Ukraine. *AD Alta-Journal of Interdisciplinary Research, Special Issue (14/01-XL.)*. P. 117-120. URL: https://www.magnanimitas.cz/ADALTA/140140/papers/A_20.pdf.

27. Frolova, O. H., Demchenko, I.S., Khmil, I.Y., Oleksandr, M.K., Stratonov, V.M., Vasylenko, V. The Subject of Criminal Offences Encroaching on Pharmaceutical Activity in Ukrainian Criminal Law. *Lex Humana*. 2024. № 16 (1). P. 461–473. URL: <https://seer.ucp.br/seer/index.php/LexHumana/article/view/2935>.

28. Teremetskyi V.I., Frolova O.H., Demchenko I.S., Batryn O.V., Pravotorova O.M. and Lien T.V. International Legal Standards for the Harmonization of the Criminal Legislation of Ukraine and the EU and its Implementation to Ensure the Protection of the Pharmaceutical Activity. *Azerbaijan Pharmaceutical and Pharmacotherapy Journal*. VOL. 23. Issue 1. P. 1-7. URL: <https://azpharmjournal.com/en/archives/2024-volume-23-issue-1/> DOI.ORG/10.61336/APPJ/23-1-1.

29. Berzin P. S. Frolova O. H., Volynets R. A., Demchenko I. S., Sereda Y. M. Legal Nature of Medical Services: Specifics of Ukrainian Doctrine. *Georgian Medical News*. 2024. № 1 (346) P. 113–118. URL: https://www.geomednews.com/Articles/2024/1_2024/113-118.pdf DOI.ORG/10.62227/AS/74111.

30. Frolova O.H., Berzina A.B., Demchenko I.S., Holovko M.B., Marushchak N.V. Atypical Types of Criminal Offences Encroaching on Pharmaceutical

Activity in Acts of Foreign Criminal Legislation. *Archives Des Sciences*. Volume 74. Issue 1. 2024. P. 86-91. URL: <https://unige.org/volume-74-issue-1-2024/atypical-types-of-criminal-offences-encroaching-on-pharmaceutical-activity-in-acts-of-foreign-criminal-legislation/> DOI.ORG/10.62227/AS/74111.

31. Teremetskyi V., Frolova O., Batryn O., Myrza S., Matviichuk A., Ryzhenko O. Vectors of development of the unified medical information space. *Georgian Medical News*. 2024. № 6 (351) P. 55-60. URL: HTTPS://WWW.GEOMEDNEWS.COM/ARTICLES/2024/6_2024/55-60.PDF

32. Berzina A., Frolova O., Orlean A., Onishchuk Y., Golovko O., Khmil I. Problems of harmonization of the criminal legislation of the certain continental law countries to ensure the protection of the circulation of medicinal products. *Wiad Lek*. 2024;77(11):2180-2185. doi: 10.36740/WLek/197092

Праці апробаційного характеру

33. Фролова О. Г. Особливості тлумачення поняття “охорона здоров’я” (для визначення меж кримінально-правової охорони фармацевтичної діяльності). «Актуальні питання та перспективи розвитку кримінального права, кримінології та судочинства», присвяченої 275-річниці з дня народження Джеремі Бентама.: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. К.: ДУІТ, 2023. С. 50–52.

34. Frolova O. H. International obligations of Ukraine regarding the provision of legal protection of medicinal products. International scientific conference “Development trends in legal science and education of Ukraine in the context of European integration”: conference proceedings (November 1–2, 2023. Częstochowa, the Republic of Poland). Riga, Latvia: “Baltija Publishing”, 2023. P. 178–180. <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-372-9-46>

35. Фролова О.Г. Специфіка прямого умислу в складах кримінальних правопорушень, що посягають а фармацевтичну діяльність. *Актуальні проблеми економіки, обліку, фінансів та права в умовах сучасних викликів:*

збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції (Ізмаїл, 16 грудня 2023 р.). Ізмаїл: ЦФЕНД, 2023. С. 74–75.

36. Фролова О. Г. Вина як ознака суб'єктивної сторони кримінальних правопорушень у сфері фармацевтичної діяльності. *Становлення та розвиток правової держави: проблеми теорії та практики*: Матеріали XVI міжнародної науково-практичної конференції, м. Миколаїв, 21 грудня 2023 р. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2023. С. 226–228. <https://doi.org/10.36059/978-966-397-359-3-57>

37. Фролова О. Г. Параметри кримінально-правової охорони фармацевтичної діяльності. *Теоретичні та практичні проблеми реалізації норм права : матеріали IX Міжнародної науково-практичної конференції*, м. Кременчук, 22–23 грудня 2023 р. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2023. С. 274–277. <https://doi.org/10.36059/978-966-397-351-7-75>

38. Фролова О. Г. Правова охорона “фармацевтичної продукції” та “фармацевтичного продукту” за Угодою TRIPS. *Modern Movement of Science: Proceedings of the 15th International Scientific and Practical Internet Conference*, October 19-20, 2023. FOP Marenichenko V.V., Dnipro, Ukraine. С. 551–552.

39. Фролова О. Г. Форми співучасті при кваліфікації кримінальних правопорушень, що посягають на фармацевтичну діяльність. *Актуальні питання економіки, обліку та права в сучасних умовах*: збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції (Житомир, 30 грудня 2023 р.). Житомир: ЦФЕНД, 2023. С. 74–75.

40. Фролова О. Г. Механізм кримінально-правової охорони фармацевтичної діяльності. *«Правове відновлення України як потужної європейської держави через призму міжнародного досвіду»* - Матеріали XIV Міжнародної науково-практичної конференції. – К.: ДУІТ, 2024 – С. 197-201.

9. Апробація одержаних результатів дослідження.

Основні положення, висновки та пропозиції дисертації оприлюднені на міжнародних науково-практичних конференціях, а саме: “Актуальні питання

та перспективи розвитку кримінального права, кримінології та судочинства”, присвяченої 275-річниці з дня народження Джеремі Бентама (м. Київ, 12 травня 2023 року), “Development trends in legal science and education of Ukraine in the context of European integration” (Częstochowa, the Republic of Poland, November 1–2, 2023), “Актуальні проблеми економіки, обліку, фінансів та права в умовах сучасних викликів” (м. Ізмаїл, 16 грудня 2023 року), “Становлення та розвиток правової держави: проблеми теорії та практики” (м. Миколаїв, 21 грудня 2023 року), “Modern Movement of Science” (Dnipro, October 19-20, 2023), міжнародній науково-практичній конференції з права (м. Кременчук, 22-23 грудня 2023 року), “Актуальні проблеми економіки” (м. Житомир, 30 грудня 2023 року), “Правове відновлення України як потужної європейської держави через призму міжнародного досвіду” (м. Київ, 18 квітня 2024 року).

Оцінка мови та стилю дисертації.

Дисертація Фролової Олени Григорівни на тему «Кримінально-правова охорона фармацевтичної діяльності в Україні», написана грамотно, літературною державною мовою, зі знанням наукової термінології, стиль викладу матеріалів досліджень, наукових положень, висновків і рекомендацій відзначається логічністю та забезпечує доступність їх сприйняття. Дисертаційна робота викладена і оформлена відповідно до вимог Державного стандарту України 30008-95 «Документація. Звіти у сфері науки і техніки. Структура і правила оформлення».

10. Відповідність змісту дисертації спеціальності, за якою вона подається до захисту.

За формою, змістом і обґрунтуванням висновків дисертаційна робота є кваліфікованим, виконаним на високому теоретичному та методологічному рівні дослідженням. Дисертація відповідає Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 р. № 1197. Тема, мета і

зміст дисертації повністю відповідають паспорту спеціальності 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право затвердженому МОН України.

Відповідність принципам академічної доброчесності

Дисертація не містить необґрунтованих запозичень та плагіату. У роботі дотримано правила посилання на джерела інформації у випадку використання ідей, розробок, тверджень, відомостей. Надано достовірну інформацію про методики і результати досліджень, джерела використаної інформації.

ЗАГАЛЬНИЙ ВИСНОВОК

Докторська дисертація Фролової Олени Григорівни на тему «Кримінально-правова охорона фармацевтичної діяльності в Україні», є кваліфікаційною науковою працею, виконаною здобувачкою самостійно, містить наукові положення та нові науково обґрунтовані результати у галузі юридичної науки, щодо розв'язання основних теоретичних, нормативних і правозастосовчих проблем забезпечення кримінально-правової охорони фармацевтичної діяльності шляхом системного формування підходів, спрямованих на побудову цілісної моделі такої охорони з розробленням пропозицій і рекомендацій, спрямованих на вдосконалення законодавства та відповідної практики суб'єктів сторони обвинувачення. Робота логічно побудована, характеризується єдністю змісту, має завершену структуру і повністю розкриває тему, відповідає принципам академічної доброчесності. Не має суттєвих недоліків.

Дисертація Фролової Олени Григорівни на тему «Кримінально-правова охорона фармацевтичної діяльності в Україні», відповідає вимогам, передбаченим пунктами 7 та 9 Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 р. № 1197 та відповідає паспорту

наукової спеціальності 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право затвердженому МОН.

Робота рекомендується до захисту в спеціалізованій вченій раді на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук зі спеціальності 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право.

Рецензенти:

Доктор юридичних наук,
доцент

О.І.Козаченко

Доктор юридичних наук,
доцент

В.О.Веклич

Кандидат юридичних наук,
доцент

В.А. Бортник